

OSIEMDZIESIĘCIOLECIE ODDZIAŁU POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO W KRAKOWIE

Jak wiadomo, Oddział PTG w Krakowie został utworzony już w 1922 r., jako pierwszy pozawarszawski. Działalność jego do roku 1992 została szczegółowo przeanalizowana w kilku publikacjach (Milatowa 1968, Mochnacki 1972, Górka 1992). W niniejszym opracowaniu omówiono dorobek Oddziału w ostatnich 10 latach, dekadzie skądinąd trudnej, gdyż związana była ona z gruntownymi przemianami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi Polski – tzw. „transformacją”.

Już w latach 80. ubiegłego stulecia narastający kryzys ekonomiczny zaburzył działalność Oddziału. Liczba jego członków, która jeszcze zimą 1991/92 wynosiła 266, spadła o 1/5 i od 2 lat oscyluje na poziomie 210 osób (tab. 1). Ubytek ten zaszedł nie tyle wskutek zgonów, ile w wyniku skreślenia z listy członków nieaktywnych (a zwłaszcza zalegających ze składkami, n.b. niewysokimi) lub rezygnacją z członkostwa. Straty owe zostały jednak częściowo zrekompensowane, dzięki przyjęciu w okresie 1992-2001 około 90 osób – byli to przeważnie nauczyciele i młodzi pracownicy naukowci. Oddział krakowski stale plasował się na drugim miejscu w kraju pod względem liczby członków – do 1999 r. po oddziale warszawskim, a obecnie katowickim.

Wśród członków Oddziału najliczniejszą grupę stanowią pracownicy nauki (41%) – przede wszystkim z instytutów geografii UJ i AP w Krakowie, oraz nauczyciele (36%), przeważnie ze szkół podstawowych i gimnazjów (tab. 2). Nieliczni są przedstawiciele innych zawodów. Około 1/5 członków (a 1/3 w kole nowosądeckim) stanowią emeryci i renciści – nie ma zaś wśród nas żadnych uczniów, ani studentów. Opisana struktura jest niemal taka sama, jak przed 10 laty.

Prawie wszyscy członkowie Oddziału zamieszkują w województwie małopolskim, w tym 2/3 – w Krakowie. Wśród członków koła nowosądeckiego połowę stanowią zaś mieszkańcy Nowego Sącza. Zwraca uwagę niski udział powiatów karpaccich, a zwłaszcza Podhala – być może dość duża odległość od Krakowa i Nowego Sącza utrudnia ewentualnym zainteresowanym udział w pracach Oddziału lub Koła. Niekiedy jednak na organizowane w Krakowie odczyty przyjeżdżają (z uczniami) nauczyciele z Bochni, a nawet z Gorlic.

Liczebność Koła PTG w Nowym Sączu w całej omawianej dekadzie nie przekraczała 30 osób. Jego działalność omówiono w odrębnym opracowaniu. Tutaj warto

Tab. 1. Działalność podstawowa Oddziału PTG w Krakowie w okresie 1992-2001

Rok	Liczba członków			Odsetek opłaconych składek	Odczyty popularno-naukowe				Wycieczki				Liczba prenumeratorów Czasopisma Geograficznego
	ogółem	w tym Kola			ogółem	liczba		średnia frekwencja	krajowe		zagraniczne		
		Nowy Sącz	Tarnów			Nowy Sącz	Tarnów		imprez	osób	imprez	osób	
1992	232	33	13	75	21	3	2	45	8*	300	-	-	10
1993	241	30	13	75	21	2	4	75	2	50	1	16	19
1994	218	29	3	61	23	1	6	60	2	42	2	98	19
1995	209	27	13	65	24	3	3	86	1	40	1	20	12
1996	206	26	-	73	17	-	-	80	1	24	2	45	12
1997	205	22	-	61	20	3	-	82	3	60	1	5	14
1998	203	23	-	75	26	2	-	63	6	220	-	-	12
1999	210	27	-	56	23	4	-	94	-	-	-	-	10
2000	209	28	-	49	31	10**	-	112	2	90	-	-	10
2001	212	25	-	58	22	3	-	65	1	48	-	-	11

* - Były to wycieczki organizowane w ramach Ogólnopolskiego Zjazdu PTG w Krakowie

** - W tym 3 odczyty w Limanowej

Źródło: publikowane w Czasopiśmie Geograficznym sprawozdania z działalności PTG, Biuletyny Zarządu Głównego PTG oraz archiwalne materiały Zarządu Oddziału PTG w Krakowie

Tab. 2. Struktura członków Oddziału PTG w Krakowie w 2002 r.

Wyszczególnienie	Oddział ogółem			
	osób	%	w tym Koło Nowym Sączu	
			osób	%
Członkowie ogółem	212	100	25	100
w tym członkowie honorowi PTG	2	0,9	-	-
wyróżnieni Medalem PTG	3	1,4	-	-
wyróżnieni Złotą Odznaką PTG	45	21,3	9	36,0
w tym nauczyciele	55	35,9	15	60,0
w tym z liceów ogólnokształcących	21	10,8	5	20,0
pracownicy naukowci	87	41,0	-	-
w tym z Akademii Ekonomicznej w Krakowie	5	2,3	-	-
Akademii Pedagogicznej w Krakowie	33	15,6	-	-
Uniwersytetu Jagiellońskiego	44	20,8	-	-
emeryci i renciści	38	18,9	9	36,0
w tym zamieszkali w województwie małopolskim	202	95,3	25	100
w tym w Krakowie	137	64,6	-	-
powiecie krakowskim	12	5,7	-	-
Nowym Sączu	13	6,1	13	52,0
powiecie nowosądeckim	8	3,8	8	32,0
Bochni	4	1,9	-	-
Nowym Targu	3	1,4	-	-
Tarnowie	4	1,9	-	-

Źródło: na podstawie kartoteki członków Oddziału PTG w Krakowie

jedynie podkreślić, iż Koło to przezwyciężyło kryzys po 1990 r., ofiarą którego padło drugie nasze Koło – w Tarnowie. W końcu lat 80. XX w. prowadziło ono ożywioną działalność o profilu geograficzno-ekologicznym, a osiągnąwszy liczbę 56 członków funkcjonowało w latach 1988-91 jako samodzielny Oddział PTG, który później stał się na powrót Kołem, a w 1996 – wobec ustania aktywności – decyzją Zarządu Głównego PTG zostało zniesione.

Władze Oddziału były w omawianym okresie dość stabilne. Wybrany w 1990 r. Zarząd bez większych zmian działał przez całą dekadę, podobnie jak oddziałowa Komisja Rewizyjna (tab. 3). Przewodnicząca Koła nowosądeckiego jest obecnie pod koniec swej trzeciej kadencji. Wspomniana stabilizacja zapewniła sprawne funkcjonowanie Oddziału i Koła, lecz troską obecnych władz jest brak następców, którzy mogliby pokierować działalnością naszej organizacji w dalszych latach XXI wieku.

Główne formy działalności utrzymały się w niespokojnych czasach przełomu stuleci. Kontynuowano działalność odczytową organizując co roku ponad 20 prelekcji, w Krakowie i w Nowym Sączu (do 1995 r. także i w Tarnowie), przy dość wysokiej frekwencji, dochodzącej w niektórych latach do stu osób na odczyt. Najwięcej słuchaczy – nawet powyżej dwustu – przyciągały odczyty tematycznie związane z konkursami geograficznymi dla uczniów szkół podstawowych, prelekcje poświęcone aktualnym problemom polityczno-gospodarczym (np. nowym sąsiadom Polski) oraz sprawozdania z atrakcyjnych wypraw naukowych. Należy podkreślić, że prelegenci wygłaszali swe

Tab. 3. Władze Oddziału PTG w Krakowie w okresie 1990-2002

Okres	Przewodniczący, zastępca przewodniczącego, sekretarz i skarbnik	Pozostali członkowie Zarządu Oddziału	Komisja Rewizyjna: przewodniczący i członkowie
1990-93	A. Jelonek, S. Zając, Z. Górka, J. Adamus	M. Mikulski, I. Ryczko, M.K. Szmigel	S. Załubski, J. Desperak, J. Szewczuk
1993-96	A. Jelonek, S. Zając, Z. Górka, J. Adamus	J. Rek, I. Ryczko, M.K. Szmigel	J. Desperak, A. Krakowska, J. Szewczuk, S. Załubski
1996-99	A. Jelonek, S. Zając, Z. Górka, J. Adamus	Z. Długosz, J. Rek, M.K. Szmigel	J. Desperak, M. Hojny-Kołoś, Z. Olecki, S. Załubski
1999-2002	A. Jelonek, Z. Długosz, Z. Górka, J. Adamus	J. Rek, M.K. Szmigel, S. Zając	J. Desperak, Z. Olecki, Z. Szot S. Załubski
Koło PTG w Nowym Sączu			
	przewodniczący	pozostali członkowie Zarządu	
1991-94	D. Karwala	S. Dąbrowski, A. Pancerz, E. Szewczyk	
1994-97	T. Kozłowska-Daniec	A. Słowik, E. Szewczyk	
1997-2000	T. Kozłowska-Daniec	S. Dąbrowski, P. Dragan	
2000-03	T. Kozłowska-Daniec	S. Dąbrowski (od 2002 r. H. Budacz), P. Dragan	
Koło PTG w Tarnowie			
1989-92	F. Pulit	Z. Cibor, A. Kubisztal, M. Markowski	
1992-96	Z. Cibor	L. Jochym, A. Kubisztal, M. Markowski	

Źródło: na podstawie materiałów archiwalnych Zarządu Oddziału PTG w Krakowie

odczyty honorowo, rezygnując z honorarium.

Do działalności popularyzatorskiej zaliczyć można też wycieczki geograficzne. Zagraniczne organizowano w Oddziale do połowy lat 90. (m.in. do Francji, Włoch, Wlk. Brytanii). Wspólnie z Oddziałem Wrocławskim zorganizowano dwie długie wycieczki do Indonezji i krajów Azji Południowo-Wschodniej, natomiast krajowe odbywali przede wszystkim członkowie kół terenowych, zwłaszcza nowosądeckiego (niekiedy po kilka rocznie). Odbywały się też spotkania z autorami geograficznych podręczników i atlasów, wieczornice, wystawy fotografii – imprezy te często organizowało Koło nowosądeckie, które nawiązało ścisłą współpracę z miejscowymi środkami masowego przekazu, promując w ten sposób PTG.

Bez wątpienia najważniejszą imprezą minionego 10-lecia był 41. Ogólnopolski Zjazd PTG pod hasłem „Geografia i aktualne problemy miasta Krakowa i regionu”, który obradował w Krakowie w dniach 26-29 VI 1992 r., z udziałem około 250 osób. Wygłoszono na nim 70 referatów, a uczestnicy obrad mieli możliwość zapoznać się z wieloma problemami podczas 8 wycieczek zjazdowych. Co roku w zjazdach PTG brała udział oficjalna delegacja Oddziału (5-6 delegatów na Walne Zgromadzenia) – oraz po kilkanaście osób przedstawiających referaty i uczestniczących w wycieczkach naukowych.

Natomiast wyraźnie osłabła działalność istniejących w Oddziale obu sekcji naukowych – Dydaktyki Geografii oraz Kartografii i Fotointerpretacji. Ich członkowie bardziej aktywni byli raczej w ramach Komisji ogólnopolskich – Kartografii (przekształconej w roku 2001 w odrębny Oddział), której przewodniczącym był przez kilka kadencji był dr K. Trafas i Edukacji Geograficznej, która była takim Oddziałem w latach 1996-2001, pozostając pod kierunkiem dr M. Lubelskiej, a następnie dr M. Tracz – obu członkiń Oddziału Krakowskiego. Około 20 członków Oddziału uczestniczy w pracach innych Komisji naukowych PTG – Geografii Przemysłu (kierowanej przez prof. dr hab. Z. Ziółę), Geografii Osadnictwa i Ludności, Geografii Turyzmu i Geografii Komunikacji. Oddział nasz ma też przedstawicieli w Głównej Komisji Rewizyjnej, Komisji Odznaczeń i Wyróżnień, w Sądzie Koleżeńskim oraz w Komitecie Głównym Olimpiady Geograficznej i Olimpiady Nautologicznej.

Współpracę ze środowiskiem szkolnym zakłóciła w latach 90. reforma systemu szkolnego i podziału administracyjnego kraju. Zaprzeszono w woj. małopolskim organizowania konkursów geograficznych, które cieszyły się dużą popularnością. W ostatnich zawodach tego typu brało udział na szczeblu szkolnym kilka tysięcy uczniów. Perturbacje te nie dotknęły, na szczęście, Olimpiady Geograficznej. Przy Oddziale działa olimpijski komitet okręgowy, od 1998 r. kierowany przez prof. dr hab. Z. Długosza z AP (do 1995 przez prof. dr hab. S. Piskorza, a następnie dr S. Zająca), któremu podlegają obszary 2 województw – małopolskiego i podkarpackiego. Olimpiada jest nadal bardzo popularną imprezą – np. w roku szkolnym 2001/2002 nadesłano na te zawody około 340 pisemnych opracowań, a w styczniowym półfinale uczestniczyło prawie stu uczniów. Niemal co roku kilka osób dociera do ogólnopolskiego finału i zdobywa tytuły laureatów Olimpiady – lecz są to zwykle przedstawiciele szkół z województwa podkarpackiego, rzadziej – małopolskiego. Część laureatów i wielu uczestników tych

zawodów podejmuje studia geograficzne, a najstarsi olimpijczycy – sprzed 20-25 lat – zrobili już doktoraty, a nawet habilitacje.

Członkowie Krakowskiego Oddziału PTG aktywnie uczestniczyli jako wykładowcy w licznych kursach dla nauczycieli organizowanych przez Kuratoria w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu. Byli powoływani na członków komisji egzaminacyjnych na stopnie specjalizacji nauczycielskiej. Szczególnie owocnie rozwijała się współpraca z Wojewódzkimi Ośrodkami Metodycznymi w zakresie prowadzonych przez nie działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji nauczycielskich oraz inicjowanie i przygotowywanie materiałów do konkursów geograficznych.

Do nowych inicjatyw Zarządu Oddziału należało przygotowanie i opublikowanie zeszytów takich jak: *Geografia w okresie przemian* (1994), *Wychowanie środowiskowe w nauczaniu – uczeniu się geografii* (4 broszury materiałów dydaktycznych, 1991-1993), Stanisława Niemcówna – pionier polskiej dydaktyki i krajoznawstwa (materiały sesji naukowej, 1976).

Dla udokumentowania bieżącej działalności Oddziału informującej o składzie osobowym członków, finansach Oddziału, Olimpiadach i Konkursach Geograficznych, a także o wycieczkach i odczytach, których streszczenia były przygotowywane w formie pisemnej, opublikowane zostały trzy Informatory: 1995 (63 strony), 1997 (113 stron) i 1997/98 i 1998/99 (134 strony), czwarty jest przygotowywany do druku.

Tegoroczny Zjazd kończy kadencję obecnych władz Oddziału. Ustępujący w październiku Zarząd spodziewa się, iż nowe władze wykorzystają szanse jakie stworzy Polskiemu Towarzystwu Geograficznemu nowe stulecie.

Literatura

- Górka Z., 1992, *70 lat działalności Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego w Krakowie*, [w:] 41. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego i konferencja *Geografia i aktualne problemy miasta Krakowa i regionu*, wyd. Oddział Krakowski PTG, IG UJ i IG WSP, Kraków, 91-102.
- Milatowa S., 1968, *Oddział krakowski*, [w:] *Polskie Towarzystwo Geograficzne w pięćdziesiątą rocznicę działalności*, PWN, Warszawa, 101-118.
- Mochnecki R., 1972, *Krakowski Oddział Polskiego Towarzystwa Geograficznego (w pięćdziesiątą rocznicę powstania 1922-72)*, [w:] *Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego z okazji 50-lecia utworzenia Oddziału Krakowskiego*, referaty, Kraków, 5-17.

doc. dr hab. Zygmunt Górka
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków